

NATO
+
ОТАН

БЕЗПЕКА
ЧЕРЕЗ
ПАРТНЕРСТВО

БЕЗПЕКА ЧЕРЕЗ ПАРТНЕРСТВО

Передмова

Ця брошура присвячена засадничим принципам та основним механізмам євроатлантичного партнерства, в ній також розглядаються п'ять головних напрямків діяльності -- діалог та співпраця в галузі безпеки, операції з підтримання миру, оборонна реформа, забезпечення готовності до реагування на катастрофи, співпраця в галузях науки та екології, -- які демонструють зміцнення євроатлантичної безпеки через партнерство і важливість та практичну користь цієї діяльності для країн-партнерів. Партнерство є позитивним фактором, що впливає на впровадження реформ, розвиток демократичних структур, а також на залучення країн-партнерів до багатонаціональної співпраці, що дає їм можливість стати повноправними членами міжнародного співтовариства.

Неможливо в рамках однієї публікації вичерпно висвітлити весь спектр галузей співпраці країн-партнерів з НАТО. Така співпраця охоплює не тільки загальновідомі миротворчі операції на Балканах і в Афганістані, але й багато інших галузей, таких як боротьба з тероризмом, оборонна реформа, економічні аспекти безпеки, забезпечення готовності до реагування на катастрофи, контроль над озброєннями, матеріально-технічне забезпечення, протиповітряна оборона, контроль повітряного простору, озброєння, освіта та підготовка, наука і екологія та інформаційні програми.

НАТО також має особливі партнерські відносини з двома країнами-партнерами -- Росією та Україною, а також з сімома країнами-учасницями Середземноморського діалогу. Окрім цього, Альянс розглядає можливості розвитку співпраці з країнами у ширшому регіоні Близького Сходу в межах ініціативи, проголошеної на Стамбульському саміті в червні 2004 року. Хоча в цій брошурі відносини з вищезгаданими країнами не розглядаються окремо, розвиток поточної та майбутньої співпраці з ними відбувається на основі діяльності та механізмів, відпрацьованих в межах євроатлантичного партнерства.

Зміст

БЕЗПЕКА ЧЕРЕЗ

4_

Історія виникнення та розвиток партнерства

© ullstein bild - Schürer

8_

Основні механізми

14_

Діалог та співпраця у галузі безпеки

18_

Карта країн НАТО та країн-партнерів

Примітка: Посилання на колишню Югославську Республіку Македонія в цій публікації позначені зірочкою (*), що відповідає примітці знизу сторінки: *Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.*

Авторські права: Права на усі фото належать НАТО, якщо інакше не зазначено.

ПАРТНЕРСТВО

20_

Операції з підтримання миру

24_

Оборонна реформа

29_

Готовність до реагування на катастрофи

33_

Безпека, наука та довкілля

36_ Справжня культура євроатлантичної безпеки

Історія виникнення та розвиток партнерства

У листопаді 1989 року було повалено Берлінський мур, що стало символом закінчення холодної війни. За дуже короткий період у Центральній та Східній Європі відбулися значні зміни, і перед НАТО постали зовсім нові проблеми і завдання в галузі безпеки. Безпрецедентні політичні зміни відкрили нові можливості зміцнення безпеки в Європі, але й водночас сприяли виникненню нових ризиків і факторів потенційної нестабільності.

Що можна було зробити, аби не втратити можливість нового, позитивного розвитку системи безпеки Європи після протистояння холодної війни? Які кроки необхідно було зробити для відновлення нормальних відносин між усіма країнами Європи, між Сходом та Заходом? Якої допомоги потребували країни Центральної та Східної Європи для консолідації щойно набутої незалежності і реалізації своїх прагнень брати активну участь у вирішенні проблем міжнародної безпеки як повноправні

демократичні держави, як на регіональному рівні, так і на ширшій міжнародній арені?

Лідери держав Альянсу відповіли на ці запитання на Лондонському саміті в липні 1990 року: вони подали руку дружби колишнім супротивникам і запропонували всім країнам Центральної та Східної Європи нові відносини співпраці. Так були створені передумови для заснування в грудні 1991 року Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС) -- форуму для обговорення питань, що становлять спільну заінтересованість, який об'єднав країни НАТО та їх нових партнерів. (В той час зміни в Європі були такими стрімкими, що перше засідання Ради північноатлантичного співробітництва збіглося з історичною подією: коли учасники засідання узгоджували заключне комюніке, радянський посол оголосив, що Радянський Союз припинив своє існування і з цієї хвилини він представляє тільки Російську Федерацію).

> Припинення холодної війни відкрило нові можливості для зміцнення безпеки та розвитку співпраці.

© ulstein bild-Schmügel

“Це Партнерство засновується як прояв нашого спільного переконання у тому, що безпеку і стабільність на євроатлантичному просторі можна гарантувати лише шляхом співпраці та спільних дій. Захист та поширення основоположних свобод та прав людини, забезпечення свободи, справедливості та миру шляхом просування демократії -- такими є спільні цінності, на яких ґрунтується Партнерство”.

(Партнерство заради миру: Рамковий документ, Брюссельський саміт, 10 січня 1994 року).

Ці глобальні зміни знайшли відображення в новій стратегічній концепції Альянсу, яка була затверджена в листопаді 1991 року і свідчила про нові широкі погляди на проблеми безпеки. Перед Альянсом відкрились безпрецедентні можливості досягнення своїх цілей суто політичними засобами. Питання оборони залишалися незмінно важливими, але відтепер можна було приділити значно більше уваги економічним, соціальним та екологічним питанням як важливим складовим поширення стабільності і безпеки в усій євроатлантичній зоні. Діалог і співпраця були суттєвими компонентами нового підходу, якого вимагали численні виклики, що постали перед Альянсом. Після закінчення холодної війни ключовими завданнями стали: зменшення ризику конфліктів, що могли виникнути через непорозуміння або бути спровоковані, а також ефективне врегулювання кризових ситуацій, що могли негативно вплинути на безпеку членів Альянсу, поглиблення взаєморозуміння і довіри між усіма державами Європи, розширення можливостей розвитку щирих партнерських відносин у вирішенні спільних проблем безпеки.

Відразу після закінчення холодної війни під час консультацій РПАС обговорювались проблеми безпеки, які були наслідком холодної війни, наприклад, питання виведення російських військ з Балтійських республік. Були також ініційовані заходи політичної співпраці у вирішенні інших питань безпеки і оборони. РПАС відкрила нові шляхи співробітництва в багатьох галузях, проте, головна увага приділялась багатосторонньому політичному діалогу і недостатньо забезпечувала розвиток індивідуальних відносин між окремими країнами і НАТО.

Ситуація змінилась в 1994 році, коли було започатковано програму “Партнерство заради миру” (ПЗМ) -- основну програму практичної двосторонньої співпраці між НАТО і окремими країнами-партнерами, яка стала значним кроком на шляху до подальшого розвитку процесу співробітництва. В 1997 році було створено Раду євроатлантичного партнерства (РЄАП), яка стала наступницею РПАС і мала забезпечити розвиток попередніх досягнень у формуванні вдосконаленого та більш оперативного партнерства.

В основі партнерства і співпраці на багатонаціональному рівні лежить процес регулярних консультацій і спільних заходів, спрямованих на забезпечення прозорості у відносинах і взаємної довіри між всіма країнами євроатлантичного регіону. На двосторонньому рівні головна увага повинна приділятися розвитку таких практичних робочих відносин між окремою країною-партнером і НАТО, які відповідатимуть конкретній ситуації в країні та її національним потребам.

Процес розвитку партнерства передбачає налагодження діалогу і взаєморозуміння між усіма заінтересованими країнами, багато з яких були супротивниками, оскільки належали до альянсів, що перебували у конфронтації, або мали тривалі суперечки регіонального, територіального, політичного, етнічного або релігійного характеру. Спільні зусилля, спрямовані на пошук рішень проблем безпеки, допомогли подолати колишні упередження і сформувані чітке бачення тих переваг, які дає співробітництво.

Процес розвитку партнерства був надзвичайно успішним, попри всі труднощі і ускладнення, які, мабуть, були неминучими, якщо взяти до уваги складність багатовимірного процесу політичних, економічних і соціальних змін, що відбувалися в країнах Центральної і Східної Європи та колишнього Радянського Союзу. РЄАП і програма ПЗМ набули власної динаміки розвитку внаслідок того, що НАТО і країни-партнери послідовно докладали зусиль для розширення співпраці в галузі безпеки на основі партнерських угод, які вони уклали. З роками НАТО трансформувалась відповідно до змін у середовищі безпеки, так само розвивалась і система партнерства. Для збереження динамізму і актуальності партнерських відносин Альянсу необхідно було вдосконалювати заходи і механізми партнерства відповідно до нових пріоритетів НАТО (див. розділ "Основні механізми").

Так само важливо було поглибити і розширити партнерські відносини і для того, аби вони відповідали сподіванням країн-партнерів і залишались для них не менш привабливими, ніж раніше. Два раунди розширення НАТО змінили баланс між членами Альянсу і партнерами (див. *вріз*). У березні 2004 року партнерів залишилось менше, ніж членів Альянсу і вони представляли собою досить неоднорідну групу країн. Ця група

включає балканські країни, що все ще мали подолати проблеми минулого, стратегічно важливі, проте недостатньо розвинуті країни Кавказу та Центральної Азії, а також нейтральні держави Західної Європи. Деякі з цих країн перебувають у процесі розвитку власних збройних сил і структур оборони, в той час як інші вже зараз можуть робити вагомий внесок в операції під проводом НАТО і можуть запропонувати іншим партнерам дорадчу, навчальну і практичну допомогу у різних галузях.

Сьогодні 20 країн-партнерів проводять регулярні консультації з 26 членами Альянсу у форматі РЄАП, який дає можливість поглиблювати співпрацю у вирішенні багатьох питань оборони і безпеки. Вони часто проводять спільні військові навчання та взаємодіють, військові країн-партнерів беруть участь у миротворчих операціях НАТО, члени Альянсу і партнери спільно виконують завдання в межах боротьби з тероризмом. На момент закінчення холодної війни ніхто не міг передбачити такі глобальні зміни в розвитку євроатлантичного стратегічного середовища.

Первинною метою політики НАТО, спрямованої на розвиток партнерства, було подолання бар'єрів та зміцнення безпеки через діалог і співпрацю. Сьогодні завдання цієї політики є значно більш далекосяжними, оскільки країни-партнери разом з НАТО протистоять загрозам безпеці XXI століття, серед яких тероризм, розповсюдження зброї масового знищення і країни, що зазнали кризи державної влади.

ЧЛЕНИ АЛЬЯНСУ І КРАЇНИ-ПАРТНЕРИ

За весь період до програми партнерства приєдналися 30 країн -- Албанія, Вірменія, Австрія, Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Хорватія, Чеська Республіка, Естонія, Фінляндія, Грузія, Угорщина, Ірландія, Казахстан, Киргизька Республіка, Латвія, Литва, Молдова, Польща, Румунія, Росія, Словаччина, Словенія, Швеція, Швейцарія, колишня Югославська Республіка Македонія*, Таджикистан, Туркменістан, Україна і Узбекистан.

У 1997 році із підписанням Основного акта про взаємні відносини, співробітництво і безпеку між Росією і НАТО та Хартії про Особливе партнерство між Україною і НАТО були встановлені особливі відносини партнерства з Росією та Україною. Відносини між Росією і НАТО поглибились після створення Ради Росія - НАТО в 2002 році, в межах якої Росія і країни Альянсу зустрічаються на рівних. У листопаді 2002 року були зроблені чергові кроки для поглиблення і розширення відносин між Україною і НАТО, що засвідчило ухвалення Плану дій Україна - НАТО, який спрямовано на підтримку українських реформ на шляху країни до цікавотої інтеграції в євроатлантичні структури безпеки.

Десять країн-партнерів стали членами Альянсу. Чеська Республіка, Угорщина та Польща приєдналися до Альянсу в 1999 році, а в 2004 до НАТО вступили Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина і Словенія. Три країни-кандидата готуються до майбутнього членства, а саме: Албанія, Хорватія і колишня Югославська Республіка Македонія*.

Боснія і Герцеговина та Сербія і Чорногорія також сподіваються приєднатися до програми "Партнерство заради миру" та Ради євроатлантичного партнерства. НАТО підтримує їхні прагнення, але визначила ряд необхідних вимог. Серед них співпраця з Міжнародним трибуналом в Гаазі, зокрема, затримання Радована Караджича та Ратко Младича, найвідоміших підозрюваних військових злочинців. Тим часом НАТО вже надає допомогу Боснії і Герцеговині у здійсненні військової реформи. З Сербією і Чорногорією також розвивається обмежена військова співпраця, наприклад, військові і цивільні представники цієї країни навчаються на орієнтаційних курсах НАТО, що дає їм можливість ознайомитись з Альянсом, питаннями врегулювання криз, миротворчими операціями і принципами військово-цивільної співпраці.

Основні механізми

НАТО проводить регулярні консультації з країнами-партнерами в Раді євроатлантичного партнерства (РЄАП), яка забезпечує загальний політичний формат для відносин з партнерами. Кожна країна-партнер також має можливість розвивати індивідуальні відносини з Альянсом у межах програми “Партнерство заради миру” (ПЗМ), що є програмою практичної співпраці і заходів, з яких партнери можуть самі обирати ті напрямки, які відповідають їхнім пріоритетам. Ці два основних механізми партнерства стали невід’ємними складовими євроатлантичної архітектури безпеки.

На самітах в Мадриді (1997), Вашингтоні (1999), Празі (2002) і Стамбулі (2004) були зроблені кроки на шляху поглиблення співпраці між НАТО і країнами-партнерами. Ініціативи, запропоновані на самітах, базуються на спільних цінностях і принципах співпраці і свідчать про відданість основній меті партнерства: зміцненню і поширенню миру і стабільності в євроатлантичній зоні та поза її межами.

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПАРТНЕРСТВА

- 1991** Перше засідання Ради північноатлантичного співробітництва
- 1994** Започаткування програми “Партнерство заради миру” (ПЗМ)
Початок роботи місії країн-партнерів у НАТО
Засновано Центр координації партнерства в Штабі ОЗС НАТО в Європі (SHAPE)
- 1995** Міжнародний координаційний центр починає працювати в SHAPE
- 1996** Партнери беруть участь у діяльності сил НАТО, сформованих для впровадження Боснійської мирної угоди
- 1997** Перше засідання Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) в Сінтрі, Португалія
На наступних самітах НАТО і РЄАП в Мадриді, Іспанія, прийнято рішення про вдосконалення оперативної складової ПЗМ
- 1998** Створення Євроатлантичного центру координації реагування на катастрофи і Відділу реагування на катастрофи
- 1999** Три країни -- партнера – Чеська Республіка, Угорщина та Польща – вступають до НАТО
Діалог і співпрацю включено в Стратегічну концепцію НАТО як складові фундаментальних завдань у галузі безпеки
- На Вашингтонському саміті прийнято рішення щодо подальшого вдосконалення ПЗМ та посилення її оперативної ролі
Країни-партнери беруть участь у розгортанні Сил Косова під керівництвом НАТО
- 2001** 12 вересня відбувається засідання РЄАП, на якому засуджено терористичні напади на Сполучені Штати і прийнято рішення про боротьбу з тероризмом
- 2002** Після проведення комплексного перегляду на Празькому саміті прийнято рішення про посилення ролі РЄАП і ПЗМ
Започатковано План дій Партнерства проти тероризму
- 2003** Країни-партнери надають свої сили для формування Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані, керованих НАТО
- 2004** Сім країн -- партнерів – Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина та Словенія – приєднуються до НАТО
На Стамбульському саміті ухвалюються рішення щодо подальшого зміцнення партнерства
Започатковано План дій партнерства щодо розбудови оборонних інституцій

Рада євроатлантичного партнерства

Рада євроатлантичного партнерства об'єднує членів НАТО і партнерів (загалом 46 країн) у форматі багатостороннього форуму для проведення діалогу і консультацій з питань політики і безпеки. Вона також забезпечує політичне підґрунтя для розвитку двосторонніх взаємин між НАТО та окремими країнами, які беруть участь у ПЗМ.

Прийняте в 1997 році рішення щодо створення РЄАП віддзеркалювало необхідність вийти за межі досягнень Ради північноатлантичного співробітництва і створити форум для обговорення питань безпеки, який дає би можливість розвитку вдосконаленої і більш оперативної системи партнерства, що відповідала б дедалі складнішій системі відносин, які розвивалися між партнерами в межах ПЗМ та в контексті миротворчих операцій в Боснії і Герцеговині, де в 1996 році 14 країн-партнерів розгорнули свої контингенти разом з країнами Альянсу. Водночас приймалися інші рішення, також спрямовані на вдосконалення ПЗМ через активніше задіяння країн-партнерів у процесі планування і прийняття рішень з усього спектра заходів співробітництва. Заснування РЄАП також відкрило програму партнерства, започатковану для співпраці з країнами колишнього Варшавського пакту, і для інших нейтральних країн Західної Європи.

Окрім короткострокових консультацій в РЄАП з поточних питань політики і безпеки, відбувається і процес довгострокових консультацій та розвитку співробітництва в багатьох галузях. Це стосується, зокрема, врегулювання кризових ситуацій та миротворчих операцій, регіональних питань, контролю над озброєннями та питань, пов'язаних з розповсюдженням зброї масового знищення, міжнародного тероризму та оборонних питань, таких як планування, укладання бюджетів, політика і стратегія в галузі оборони, а також планування на випадок надзвичайних ситуацій та готовності до катастроф, співпраці в галузі озброєнь, ядерної безпеки, цивільно-військової координації управління повітряним рухом та наукової співпраці.

> Засідання Ради євроатлантичного партнерства проходять під головуванням Генерального секретаря НАТО.

Залежно від теми обговорення РЄАП може проводити засідання в різних форматах, що дає можливість зустрічатися всім членам НАТО і партнерам, або проводити обговорення в менших робочих групах, відкритих для участі заінтересованих країн. Така гнучкість і є запорукою успішної роботи РЄАП.

Більшість країн-партнерів мають свої дипломатичні місії в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, що полегшує регулярне спілкування і дає можливість проводити консультації щоразу, коли в цьому виникає потреба. Засідання РЄАП проводяться щомісяця на рівні послів, щорічно на рівні міністрів оборони і закордонних справ та начальників штабів, а також час від часу -- на найвищому рівні. З 2005 року проводимуться щорічні засідання нового Форуму з питань безпеки у рамках РЄАП з метою обговорення важливих питань безпеки і розробки найбільш ефективних шляхів їх розв'язання спільними зусиллями.

Партнерство заради миру

В основі програми “Партнерство заради миру” лежить практична співпраця та відданість демократичним принципам, які є наріжним каменем Альянсу. Метою ПЗМ є посилення стабільності, зменшення загроз безпеці та розвиток активної співпраці в галузі безпеки між країнами-партнерами, а також між окремими партнерами і державами НАТО.

Головна складова ПЗМ -- це індивідуальні програми партнерства між країнами-учасницями ПЗМ і НАТО, які розробляються відповідно до національних потреб партнерів і виконуються в тому обсязі і за такий період, які вважає доцільними уряд кожної відповідної країни. У межах ПЗМ були створені механізми для досягнення цілей ПЗМ, а також для практичного втілення запропонованих ідей у життя. Розроблені в процесі розвитку програми інструменти та ініціативи, про які розповідається далі, забезпечують двосторонні та багатосторонні заходи, що дає партнерам можливість формувати прозорі та ефективні програми взаємодії з НАТО.

Основоположним документом програми є рамковий документ “Партнерства заради миру”, який містить опис конкретних заходів для кожної країни-партнера. Кожна країна-партнер бере на себе вагомі політичні зобов'язання щодо збереження демократичного суспільства, дотримання норм міжнародного права, виконання Статуту ООН, Загальної декларації прав людини, Гельсінського заключного акта і міжнародних угод із роззброєння та забезпечення контролю над озброєннями, утримання від загроз або застосування сили проти інших держав, визнання існуючих кордонів, мирного розв'язання суперечок. Окремі зобов'язання стосуються забезпечення прозорості національного оборонного планування і формування бюджету з метою встановлення демократичного контролю над збройними силами, а також розвитку спроможності брати участь у миротворчих і гуманітарних операціях під керівництвом НАТО. Рамковий документ також передбачає зобов'язання держав Альянсу проводити консультації з будь-якою країною-партнером, що вбачає пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці -- механізм, яким, наприклад, скористалися Албанія та колишня Югославська Республіка Македонія* під час кризи в Косові.

Країни-партнери обирають окремі заходи програми відповідно до власних цілей і можливостей і представляють державам Альянсу відповідний Презентаційний документ. Відтак спільно з Альянсом розробляється і ухвалюється дворічна Індивідуальна програма партнерства для кожної країни, яка містить заходи, обрані із запропонованого переліку, які відповідають конкретним інтересам і потребам країни. Увага насамперед приділяється співпраці у галузях, пов'язаних з обороною, оборонною реформою та управлінням її наслідками, але співробітництво охоплює практично всі напрямки діяльності НАТО, зокрема, оборонне планування і політику, цивільно-військові відносини, освіту і військову підготовку, протиповітряну оборону, системи зв'язку та інформації, врегулювання кризових ситуацій та планування на випадок надзвичайних ситуацій.

> Хорватія підписує рамковий документ Партнерства заради миру, травень 2000 року.

На Вашингтонському саміті у квітні 1999 року були запропоновані нові ініціативи з метою посилення оперативної складової ПЗМ і активного задіяння партнерів у процес прийняття рішень і планування ПЗМ. Серед них -- Концепція оперативної спроможності та Політично-військова рамкова ініціатива. Також було запропоновано Програму вдосконалення підготовки і навчання, спрямовану на підвищення боєготовності збройних сил країн -- партнерів шляхом організації їх навчання та професійної підготовки.

Концепція оперативної спроможності має на меті вдосконалення спроможності збройних сил країн Альянсу і партнерів ефективно взаємодіяти під час проведення операцій ПЗМ під проводом НАТО, тобто, забезпечити більшу гнучкість у формуванні спільних контингентів та ресурсів, необхідних для виконання та забезпечення таких операцій. У рамках механізму насамперед враховуються сили та ресурси, які теоретично можуть бути виділені для проведення таких операцій. Вдосконалення робочих відносин, які розвиваються в мирний час між штабами і військовими формуваннями членів Альянсу і країн-партнерів, сприяють інтеграції підрозділів країн-партнерів до складу сил НАТО. На Стамбульському саміті було визначено, що впровадження Концепції оперативної спроможності, зокрема, передбачає гармонізацію стандартів оперативної сумісності і пов'язаних з ними систем оцінки з відповідними механізмами НАТО.

Політично-військова рамкова ініціатива визначає принципи, засади та інші керівні напрямки залучення країн-партнерів у процесі прийняття рішень і політичних консультацій, в оперативному плануванні та механізмах командування. На Стамбульському саміті підкреслювалась важливість залучення партнерів до процесу формування рішень на початкових етапах. Принципи, викладені в цьому рамковому документі, застосовуються під час проведення всіх операцій НАТО за участю країн-партнерів, а також визначають форми участі партнерів в інших видах діяльності Альянсу, наприклад, військових навчаннях або Цільових фондах НАТО.

Для забезпечення активної участі партнерів у щоденній роботі Альянсу в декількох штабах НАТО були створені Штабні елементи ПЗМ --

робочі групи офіцерів збройних сил країн-партнерів. Центр координації партнерства, розташований в штабі Оперативного командування НАТО в Монсі, Бельгія, забезпечує координацію військової підготовки і навчань ПЗМ. Окрім цього, Міжнародний координаційний центр забезпечує проведення брифінгів і планування для всіх держав - не членів НАТО, що надають свої контингенти для проведення миротворчих операцій під керівництвом НАТО (див. стор. 23).

Для забезпечення ефективності співпраці держав-партнерів з НАТО в межах миротворчих операцій використовується Процес планування та оцінки сил (ППОС), в межах якого визначаються вимоги щодо оперативної сумісності і необхідних ресурсів. Цей механізм виявився дуже ефективним під час проведення операцій НАТО з підтримання миру на Балканах і в Афганістані. ППОС віддзеркалює процес планування сил НАТО, і країни-партнери беруть в ньому участь за власним бажанням. Цілі планування, або Цілі партнерства, обговорюються з кожною країною, а для оцінки досягнутого прогресу проводиться детальний аналіз. З роками вимоги ППОС ускладнюються, що відповідає вдосконаленням, які члени Альянсу визначають для власних збройних сил. ППОС також використовується країнами-партнерами для розвитку ефективних, економічно доцільних збройних сил і для розвитку оборонної реформи. Цей механізм, зокрема, відіграє ключову роль у впровадженні комплексної оборонної реформи в Україні (див. стор. 25).

Певні ініціативи були дуже корисними для країн-партнерів у вирішенні проблем в галузі управління наслідками оборонної реформи, насамперед Цільові фонди ПЗМ (див. *вріз на стор. 28*), які застосовуються для безпечної утилізації протипіхотних мін і надлишкових озброєнь, а також для програм перепідготовки військових і конверсії військових баз.

> Швейцарський гелікоптер зі складу сил КФОР пролітає над Пріштиною: сприяння розвиткові співпраці у рамках миротворчих операцій НАТО є одним із першорядних завдань партнерства.

Поглиблення співпраці

Подальші кроки для поглиблення співпраці між НАТО і країнами-партнерами були зроблені на Празькому саміті 2002 року. Після проведення комплексного аналізу роботи РСАП і програми “Партнерство заради миру” були вироблені рекомендації щодо розвитку політичного діалогу з партнерами та їх активнішого залучення у процесі планування, реалізації та контролю тих заходів, в яких вони беруть участь.

У Празі був запропонований новий механізм співпраці -- План дій партнерства. Першим був План дій Партнерства проти тероризму (див. стор. 15). Ще одна ініціатива -- Індивідуальний план дій партнерства (ІПДП), який, замість готового списку заходів на вибір, дає Альянсу можливість надавати конкретну допомогу заінтересованим партнерам, які потребують структурної підтримки внутрішніх реформ, зокрема, в галузі безпеки і оборони, відповідно до потреб і обставин (див. *вріз*).

Прогрес, досягнутий у Празі, був доповнений рішеннями Стамбульського саміту (червень 2004), спрямованими на зміцнення євроатлантичного партнерства і подальшу конкретизацію ключових завдань, які мають відповідати потребам і можливостям країн-партнерів. План дій партнерства щодо розбудови оборонних інституцій був розроблений для підтримки зусиль

партнерів у розвитку ефективних і демократично підзвітних оборонних інституцій (див. стор. 24).

Розширення можливостей робити ефективний внесок в операції під проводом НАТО має бути забезпечено шляхом залучення країн-учасниць у процесі прийняття рішень на ранніх етапах і поглиблення процесу політичних консультацій. До того ж буде вдосконалено Концепцію оперативної спроможності, і країни-партнери отримають можливість мати свої представництва в Командуванні з питань трансформації, яке відповідає за процес поточної трансформації збройних сил і ресурсів країн Альянсу. Це забезпечить вдосконалення оперативної сумісності між НАТО і силами країн-партнерів, а також формування систем оборони відповідно до еволюції оперативної ролі і обороноспроможності НАТО.

Було прийнято рішення щодо особливої уваги, яку необхідно приділити співпраці з партнерами з двох стратегічно важливих регіонів, а саме: на Кавказі (Вірменія, Азербайджан і Грузія) та у Центральній Азії (Казахстан, Киргизька Республіка, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан). НАТО призначила для цих регіонів Спеціального представника і двох офіцерів зв'язку для забезпечення контактів і надання, за необхідності, дорадчої допомоги у впровадженні

відповідних аспектів Індивідуальних планів дій партнерства, Планів дій партнерства щодо розбудови оборонних інституцій та боротьби з тероризмом, а також у співпраці із застосування Процесу планування і оцінки сил.

Докладніше:

www.nato.int/issues/eapc/index.html

www.nato.int/issues/pfp/index.html

ІНДИВІДУАЛЬНІ ПЛАНИ ДІЙ ПАРТНЕРСТВА

Ухвалені на Празькому саміті в листопаді 2002 року Індивідуальні плани дій партнерства (ІПДП) призначені для країн, що мають політичну волю і можливості поглиблення відносин з НАТО. Ці плани розраховані на два роки і спрямовані на об'єднання різних механізмів співпраці з Альянсом, з особливим наголосом на підтримці розвитку національних реформ.

ІПДП чітко визначає цілі і пріоритети співпраці для окремої країни-партнера і забезпечує відповідність робочих механізмів цим пріоритетам. НАТО надаватиме конкретну дорадчу допомогу щодо цілей реформ у кожній країні. Активізація політичного діалогу з відповідних питань може бути складовою ІПДП. ІПДП також полегшує координацію

двосторонньої допомоги, що надається окремими членами Альянсу або партнерами, а також координацію заходів з іншими відповідними міжнародними інституціями.

Визначені цілі відповідають загальним категоріям: питання політики і безпеки, питання оборони, безпеки і військових справ, інформування громадськості, наука та екологія, планування на випадок надзвичайних ситуацій, питання управління, захисту та ресурсів.

У листопаді 2004 року Грузія стала першою країною, що підписала ІПДП з НАТО. Зараз розробляються ІПДП для Азербайджану та Узбекистану. Вірменія також висловила заінтересованість у розробці такого плану.

> Подальшого розвитку євроатлантичне партнерство набуло під час Стамбульського саміту у червні 2004 року.

Діалог та співпраця у галузі безпеки

Євроатлантичне партнерство розвивається відповідно до загальних змін в середовищі безпеки і згідно з потребою ефективного вирішення тих питань безпеки, які становлять суттєвий спільний інтерес для членів Альянсу і країн-партнерів. Відбувається процес постійного обміну думками з приводу розвитку ситуації на Балканах і в Афганістані, де миротворці НАТО і країн-партнерів несуть службу пліч-о-пліч. Впроваджуються спільні ініціативи, спрямовані на розвиток і координацію практичної співпраці та обмін досвідом в таких ключових галузях, як боротьба з тероризмом та розповсюдженням зброї масового знищення, а також легкої і стрілецької зброї.

Вирішення багатьох питань безпеки вимагає тісної співпраці між сусідніми країнами. РЄАП і ПЗМ дають можливості розвитку співпраці в ключових галузях між країнами-партнерами на регіональному та субрегіональному рівнях, зокрема, в Південно-Східній Європі, на Кавказі і в Центральній Азії.

Боротьба з тероризмом

Боротьба з тероризмом зараз є одним із пріоритетів діяльності НАТО. Напади на Сполучені Штати 11 вересня 2001 року призвели до першого в історії НАТО задіяння статті 5 (стаття щодо колективної оборони основоположного договору Альянсу). Посли НАТО і країн-партнерів зібралися на засідання наступного дня і беззастережно засудили терористичні напади, а також зобов'язалися докласти всіх можливих зусиль для боротьби зі злом тероризму.

“Ми приголомшені цими варварськими актами і беззастережно засуджуємо їх. Це був напад на наші спільні цінності. Ми не дозволимо тим, хто обрав шлях насильства, поставити ці цінності під загрозу. Ми зобов'язуємось докласти всіх можливих зусиль для боротьби зі злом тероризму. Нас об'єднує переконання, що ідеали партнерства і співпраці переможуть”.

(Заява РЄАП 12 вересня 2001 року).

Солідарність, яку того дня продемонстрували члени РЄАП -- від Північної Америки і Європи до Центральної Азії -- і співпраця в межах кампанії боротьби з тероризмом ще раз продемонстрували, які результати в створенні євроатлантичної культури безпеки дали ініціативи розвитку партнерства, запропоновані НАТО.

Спільна готовність об'єднати сили в боротьбі із загрозою тероризму була підтверджена Планом дій Партнерства проти тероризму, ухваленим на Празькому саміті. Цей План дій містить засади співпраці і обміну інформацією та фаховими знаннями в цій галузі шляхом проведення політичних консультацій та практичних заходів співробітництва. Він передбачає вдосконалення обміну розвідувальною інформацією та співпраці в таких галузях, як охорона кордонів, антитерористична підготовка і навчання, розвиток спроможності протистояти терористичним нападам або долати наслідки таких нападів (див. стор. 32). Він також передбачає посилення засобів фізичної безпеки та безпечної утилізації надлишкових озброєнь, легкої та стрілецької зброї, такої як переносні зенітно-ракетні комплекси та гранатомети.

Вирішення проблем розповсюдження зброї

Зброя масового знищення

Протидія розповсюдженню зброї масового знищення (ЗМЗ) є одним із ключових завдань безпеки XXI сторіччя. Діалог НАТО з країнами-партнерами відіграє надзвичайно важливу роль у досягненні цілей Альянсу в цій галузі. Взаємна довіра і впевненість є необхідними передумовами успішної протидії розповсюдженню ЗМЗ і можуть бути забезпечені тільки через відкритість і прозорість.

Альянс прагне поглибити взаєморозуміння і розширити обмін інформацією з питань розповсюдження ЗМЗ через консультації з партнерами. Такі консультації, на яких обговорюються питання політики і оборони і які проводяться за участю міністрів закордонних справ і оборони, допомагають зміцнити взаємну довіру. До того ж деякі країни-партнери мають важливий досвід вирішення питань ЗМЗ і можуть зробити вагомий внесок у спільні заходи в цій галузі.

Було проведено декілька семінарів і конференцій, присвячених конкретним питанням. Наприклад, окрема зустріч була присвячена темі "Сибірська виразка -- досвід і висновки", на якій обговорювались важливі аспекти планування на випадок надзвичайної ситуації на основі отриманого восени 2001 року досвіду Сполучених Штатів та інших країн. Іншу зустріч було присвячено обговоренню екологічних проблем, які можуть бути спричинені промисловою діяльністю, та виконання медично-оперативних завдань.

> Розповсюдження зброї масового знищення становить серйозний виклик безпеці XXI сторіччя.

Семінари РЕАП з питань потенційних ризиків, пов'язаних з біологічною і хімічною зброєю, дали країнам-партнерам можливість обмінятися відповідною інформацією і практичним досвідом. Обговорюються науково-дослідницькі досягнення в галузі розробок нових засобів і обладнання захисту від діючих речовин ЗМЗ, що дає можливість розробити найкращі шляхи забезпечення готовності до оборони у разі застосування ЗМЗ.

Фахівці з питань роззброєння з країн-партнерів і Альянсу мали можливість обговорити політичні аспекти і можливості обміну відповідною інформацією з питань розповсюдження ЗМЗ. Проводились консультації щодо головних тенденцій розповсюдження ЗМЗ і включали презентації фахівців з країн, що не входять до складу РЕАП (таких як Китай, Японія, Ізраїль, Південна Корея), які представили позиції своїх країн. Партнери обмінювались інформацією щодо заходів експортного контролю та нових ініціатив протидії розповсюдженню ЗМЗ, таких як Резолюція 1540 Ради Безпеки ООН.

Члени Альянсу також проводили брифінги для партнерів, під час яких надавали інформацію про конкретні аспекти оборони від ядерної, біологічної, хімічної та радіологічної зброї (ЯБХР), наприклад, щодо створення і функціонування натовського Батальйону захисту від ЯБХР зброї.

Міни та стрілецька зброя

Міжнародне співтовариство відчуває дедалі більше занепокоєння стосовно розповсюдження дешевої зброї невибіркової дії. Стрілецька зброя є легкодоступною та простою у використанні. Це сприяє розпалюванню та затягуванню збройних конфліктів. Часто жертвами спалаху насильства стають цивільні громадяни. Згідно з даними ООН та інших джерел, серед 4 мільйонів загиблих в результаті військових конфліктів 1990-х років 90 відсотків були цивільні громадяни, з яких 80 відсотків становили жінки і діти. За оцінками фахівців, сьогодні в світі є понад півмільярда одиниць легкої та стрілецької зброї -- достатньо для кожної 12-ї людини. Від цієї зброї гине понад 1000 осіб щодня. Було підраховано, що в усьому світі встановлено загалом 100 мільйонів мін. У середньому, кожні 22 хвилини вибухає одна протипіхотна міна, внаслідок чого щорічно гинуть або залишаються скаліченими 26 000 людей.

Були створені численні ініціативи на глобальному, регіональному та місцевому рівнях з метою боротьби з розповсюдженням легкої зброї і протидії застосуванню протипіхотних мін. Члени НАТО і країни-партнери прагнуть посилити ефективність цих заходів через застосування політично-військових засобів для вирішення цих проблем в євроатлантичній зоні.

> Розповсюдження стрілецької зброї та легкого озброєння викликає дедалі більшу стурбованість міжнародної спільноти.

РЄАП створила Спеціальну робочу групу з питань легкої та стрілецької зброї і протидії застосуванню протипіхотних мін, яка є форумом для обміну інформацією щодо ефективного контролю над розповсюдженням такої зброї, наприклад, через національні механізми експортного контролю і впровадження відповідних заходів. Програма ПЗМ також передбачає вдосконалення підготовки в галузі безпечного зберігання і охорони зброї, утилізації і знищення надлишкових озброєнь, а також вилучення та утилізації зброї під час проведення миротворчих операцій. Окрім цього, на запит окремих країн надається конкретна цільова допомога.

Питання протипіхотних мін вирішується як в межах цієї ж робочої групи, так і в межах заходів ПЗМ. Проводяться конференції і семінари, присвячені конкретним аспектам цієї проблеми. Служба боротьби із застосуванням протипіхотних мін ООН несе головну відповідальність за практичну роботу в цій галузі, але війська НАТО і країн-партнерів, що діють на Балканах і в Афганістані, регулярно допомагають цивільним службам проводити розмінування. На Балканах було розміновано 26 мільйонів квадратних метрів, а в Афганістані МССБ надають допомогу у розмінуванні Міжнародного аеропорту Кабула та в інших місцях зони їх діяльності.

У 2000 році було створено Цільовий фонд ПЗМ (див. стор. 28) для спрямування фінансової допомоги країн-донорів на підтримку програм знищення протипіхотних мін. До грудня 2004 року було знищено понад 2 мільйони протипіхотних мін, і розробляються нові проекти подальшої роботи в цій галузі. Сферу застосування програм Цільового фонду було розширено, і нині вони охоплюють також утилізацію надлишкових боєприпасів, стрілецької зброї та легкого озброєння.

> Миротворці НАТО та країн – партнерів часто беруть участь в операціях з гуманітарного розмінування.

КРАЇНИ – ЧЛЕНИ НАТО

Бельгія (1)

Болгарія (2)

Канада (3)

Чеська Республіка (4)

Данія (5)

Естонія (6)

Франція (7)

Німеччина (8)

Греція (9)

Угорщина (10)

Ісландія (11)

Італія (12)

Латвія (13)

Литва (14)

Люксембург (15)

Нідерланди (16)

Норвегія (17)

Польща (18)

Португалія (19)

Румунія (20)

Словаччина (21)

Словенія (22)

Іспанія (23)

Туреччина (24)

Велика Британія (25)

Сполучені Штати Америки (26)

 КРАЇНИ – ПАРТНЕРИ

Албанія (27)

Вірменія (28)

Австрія (29)

Азербайджан (30)

Білорусь (31)

Хорватія (32)

Фінляндія (33)

Грузія (34)

Ірландія (35)

Казахстан (36)

Киргизька Республіка (37)

Молдова (38)

Росія (39)

Швеція (40)

Швейцарія (41)

Таджикистан (42)

колишня Югославська Республіка Македонія* (43)

Туркменістан (44)

Україна (45)

Узбекистан (46)

* Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

Операції з підтримання миру

> Країни – партнери відіграють вагомий роль у діяльності Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані.

Країни-партнери відіграли важливу роль у проведенні операцій з підтримання миру на Балканах, а зараз вони роблять вагомий внесок в операцію НАТО в Афганістані. Участь країн-партнерів у цих заходах зміцнює безпеку не тільки в євроатлантичному регіоні, але й поза його межами. Збройні сили країн-партнерів набувають практичного досвіду співпраці зі збройними силами країн Альянсу, разом виконуючи завдання з відновлення стабільності у кризових регіонах. Така співпраця полегшує тягар виконання місій, кількість яких постійно зростає, виключно країнами Альянсу. Участь партнерів в операціях під керівництвом НАТО підтверджує міжнародний консенсус щодо необхідності врегулювання криз спільними зусиллями і запобігання поширенню нестабільності.

Військові з багатьох країн-партнерів вже мають досвід служби разом з колегами з країн НАТО і знають, як сили Альянсу діють у складних і важких ситуаціях. Цей фактор передусім став визначальним у процесі покращання відносин, поглиблення взаєморозуміння і довіри між збройними силами країн, які за часів холодної війни належали до конфронтуючих альянсів, що протистояли один одному на розділеному континенті. Сьогодні НАТО і країни-партнери разом протистоять загрозам XXI сторіччя.

Місія в Афганістані

НАТО керує Міжнародними силами сприяння безпеці (МССБ) в Афганістані з серпня 2003 року. Завданням цих сил, що діють згідно з мандатом ООН, є надання підтримки афганському керівництву у забезпеченні миру і стабільності в країні, що відбудовується після двох десятиріч громадянської війни, а також запобігання створенню терористичних баз на території країни.

Перший мандат ООН обмежував діяльність МССБ територією Кабула та прилеглих районів, але пізніше зона відповідальності була розширена за межі столиці відповідно до нового мандата ООН. Поступово діяльність МССБ була поширена і на північні райони, де почали працювати Групи з відбудови провінцій (ГВП) -- команди цивільних та військових фахівців, що працюють у провінціях і поширюють повноваження центрального уряду, а також надають допомогу у відбудові та розвитку країни. Восени 2004 року почалась підготовка до поширення діяльності МССБ на захід від Кабула. Окрім цього, на вісім тижнів були розгорнуті додаткові сили для підтримки виборчого процесу в період підготовки і проведення президентських виборів, що відбулися в жовтні 2004 року.

Станом на вересень 2004 року десять країн-партнерів брали участь у діяльності МССБ; деякі з них надсилали дуже потрібні спеціалізовані формування, наприклад, загони військової поліції або команди спеціалістів з розмінування. Країни-партнери Центральної Азії допомагали у матеріально-технічному забезпеченні МССБ, оскільки оснащення транспортувалось до Афганістану через територію декількох партнерських країн. Контакти, налагоджені під час спільної участі в ПЗМ, стали основою двосторонніх угод, що дали можливість членам Альянсу забезпечити транзит необхідної техніки та боєприпасів, а також використовувати територію вищезазначених країн для базування сил і організації постачання. Наприклад, Німеччина і Узбекистан уклали офіційну угоду щодо використання військового аеродрому в Термезі, поряд з кордоном Афганістану, що дало можливість забезпечити повітряний рух до Кабула і північних частин Афганістану; угода між Нідерландами і Киргизькою Республікою дозволяє голландським винищувачам F-16 використовувати аеропорт в Бішкеку; Франція має аналогічну угоду з Таджикистаном щодо використання центру матеріально-технічного забезпечення в Душанбе. Деякі центральноазіатські країни-партнери мають серйозний вплив на окремих представників місцевих сил Афганістану, населення якого становить надзвичайно строката етнічна структура, що також є важливим фактором у забезпеченні підтримки діяльності МССБ.

Допомога, яку країни-партнери надають МССБ у проведенні операції далеко від традиційної зони відповідальності Альянсу, є одним із прикладів важливості партнерських відносин для НАТО.

Балканські операції

З самого початку миротворчої місії Альянсу в Боснії і Герцеговині країни-партнери стали невід'ємною частиною натовських миротворчих операцій на Балканах. За весь період партнери та інші країни, що не є членами НАТО, надали 10 відсотків миротворчих сил в Боснії і Герцеговині і 18 відсотків Сил Косова (КФОР).

Боснія і Герцеговина

Війська з 14 країн-партнерів діяли у складі Імплементативних сил (ІФОР), які були розгорнуті в Боснії і Герцеговині після підписання Дейтонської мирної угоди 14 грудня 1995 року. ІФОР отримали мандат ООН, що передбачав впровадження військових аспектів мирної угоди: припинення військових дій ворогуючих сторін, розведення збройних сил новостворених суб'єктів розколотої війною країни (Федерація Боснії і Герцеговини та Республіка Сербська), та перерозподіл територій між цими двома державними утвореннями.

У грудні 1996 року ІФОР були замінені меншими Стабілізаційними силами (СФОР). Місія СФОР передбачала, окрім запобігання новим спалахам ворожнечі і створення середовища для розвитку мирного процесу, підтримку цивільних організацій, що разом з міжнародним співтовариством працювали над забезпеченням тривалого миру в країні. Миротворці допомагали

> Шведський миротворець шукає міни за допомогою службового собаки.

повертатися додому біженцям і переміщеним особам, а також підтримували реформування боснійських збройних сил. З покращанням ситуації в країні поступово скорочувалась і чисельність миротворців: від початкових 60 000 особового складу до 7000 в 2004 році.

Операція НАТО в Боснії і Герцеговині закінчилась у грудні 2004 року, коли відповідальність за підтримку безпеки перейшла до місії Європейського Союзу. Успішне виконання місії СФОР є свідченням правильності і мудрості комплексного і перспективного підходу до миротворчої діяльності і завдань відбудови. Це також засвідчило той факт, що протягом попереднього десятиріччя члени Альянсу і партнери діяли толерантно і послідовно в усьому балканському регіоні і продовжують демонструвати такий самий підхід у вирішенні питання Косова.

Закінчення місії СФОР не означає припинення зобов'язань НАТО щодо Боснії і Герцеговини. НАТО утримує в країні свої військові штаби, які зараз допомагають боснійському керівництву у проведенні оборонної реформи і підготовці країни до членства в програмі "Партнерство заради миру". Фахівці Альянсу також продовжують співпрацювати з місцевою владою над завданнями протидії тероризму, затримання підозрюваних у скоєнні військових злочинів та обміну розвідувальною інформацією

Косово

Миротворчі сили під проводом НАТО були розгорнуті в сербській провінції Косово після 78-денної повітряної кампанії, що мала на меті знищення цілей на території Федеративної Республіки Югославія, і яка змусила режим Мілошевича погодитись з вимогами міжнародного співтовариства щодо виведення сербських військ з Косова, припинення репресій проти етнічних албанців і повернення біженців.

Підписання Військово-технічної угоди між НАТО і югославським командуванням дало можливість у червні 1999 року розгорнути в провінції Сили Косова (КФОР) згідно з мандатом ООН. Завданням КФОР є запобігання поновленню збройного протистояння, гарантування безпечного середовища і підтримка міжнародних гуманітарних заходів, а також діяльності Місії тимчасової адміністрації ООН у Косові (МООНК).

На початковому етапі у складі КФОР несли службу 43 000 військовослужбовців. Поступові скорочення кількості військ зменшили склад КФОР майже вдвічі. У жовтні 2004 року до складу 18-тисячного контингенту входили військовослужбовці з більшості держав НАТО, дев'яти країн-партнерів, а також з Аргентини і Марокко, що не є членами НАТО.

У співпраці з МООНК КФОР забезпечує відновлення безпечного середовища в Косові, яке є необхідною передумовою подальшого розвитку демократії за сприяння міжнародної спільноти. Зараз відбувається процес цивільної відбудови, і в провінції практично відновлені умови для нормального безпечного життя. Проте, як засвідчив спалах міжетнічної ворожнечі у березні 2004 року, в провінції існують серйозні проблеми, які вимагають подальшої військової присутності в Косові.

Працюючи разом

Одним із ключових завдань програми "Партнерство заради миру" є забезпечення спроможності військ країн-партнерів взаємодіяти з силами НАТО під час проведення миротворчих операцій (див. також стор. 10 - 11). Участь у двосторонніх програмах і військових тренуваннях допомагає країнам-партнерам набутися практичного досвіду для спільної з силами НАТО участі в миротворчих операціях. Ключову роль при цьому відіграють знання англійської мови і розвиток оперативної сумісності. Збройні сили цих країн дедалі краще опановують оперативні норми Альянсу щодо забезпечення ефективного проведення польових операцій, а також впроваджують процедури і норми, сумісні з тими, які застосовують сили НАТО. Отже, Концепція оперативної спроможності відіграє ключову роль у цьому плані. Центр координації партнерства (ЦКП), сформований у 1994 році при штабі Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО в Європі, підтримує стратегічне командування НАТО в координуванні навчання і тренування в рамках ПЗМ.

Участь країн-партнерів та країн -- не членів НАТО у миротворчих операціях під егідою НАТО проходить відповідно до політично-військового рамкового документа. Цьому також сприяє діяльність Міжнародного координаційного центру, заснованого у жовтні 1995 року при штабі Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО в Європі, який надає приміщення для проведення консультацій та здійснення планування усім країнам, які не є членами НАТО, але надсилають свої військові контингенти для участі в операціях. Після проведення оцінки запропонованої країною участі в операціях НАТО, укладаються фінансові та технічні домовленості між кожною конкретною країною-учасницею і НАТО. Кожна країна-партнер бере на себе відповідальність за розміщення свого контингенту та забезпечення його ефективного функціонування. У деяких випадках підтримка також може бути надана країною -- членом НАТО на двосторонній основі.

Більшість країн -- не членів НАТО, які надсилають свої війська для участі в миротворчих операціях під егідою НАТО, беруть участь у програмі ПЗМ та походять з європейського континенту. Проте певні країни, які надсилають свої військові контингенти,

походять з інших континентів, а деякі навіть не мають формальних відносин з Альянсом. На південноамериканському континенті прикладом такої співпраці може слугувати Аргентина, яка надсилає своїх військових для участі у Стабілізаційних силах (СФОР) та Силах Косова (КФОР), а також Чилі, чийі військові брали участь у Стабілізаційних силах. Серед країн, які беруть участь у Середземноморському діалозі НАТО і надсилали свої контингенти для участі в Стабілізаційних силах та Силах Косова, можна назвати Йорданію та Марокко, а миротворці з Єгипту служили під егідою сил НАТО в Боснії та Герцеговині. Ще одна країна -- представник арабського світу, Об'єднані Арабські Емірати, надала значний військовий контингент, що увійшов до складу Сил Косова. Малайзія, представниця країн Південно-Східної Азії, брала участь як у складі Імплементативних сил (ІФОР), так і Стабілізаційних сил. У рамках програм обміну досвідом з Великою Британією, військові з Австралії та Нової Зеландії взяли участь у миротворчих операціях на Балканах. Нині невелика група військових з Нової Зеландії також служить у складі МССБ.

Російські миротворці

Більше семи років, до свого виведення з регіону влітку 2003 року, російський контингент миротворчих сил на Балканах був найбільшим за чисельністю після контингенту сил НАТО. Російські солдати працювали пліч-о-пліч з миротворцями сил Альянсу та інших країн-партнерів, допомагаючи міжнародному співтовариству побудувати довгострокову безпеку і стабільність у регіоні.

У січні 1996 року російський миротворчий контингент було введено до Боснії та Герцеговини, де він увійшов до складу багатонаціональної бригади північного сектора. Російські миротворці проводили щоденне патрулювання території та здійснювали перевірки, а також брали участь у відбудові краю та розв'язанні гуманітарних проблем. Попри розбіжності в поглядах на повітряні удари НАТО у 1999 році, Російська Федерація відіграла ключову дипломатичну роль у розв'язанні косовського конфлікту, і російські війська, які увійшли до Косова у червні 1999 року в складі багатонаціональних бригад східного, північного та південного секторів, допомагали забезпечувати функціонування аеродрому у Пріштині та надавали комплексне медичне забезпечення.

Оборонна реформа

Загроза конфронтації між Сходом і Заходом закінчилася із завершенням холодної війни. Відпала необхідність утримувати величезні армії та численні запаси зброї і боєприпасів. З'явилася надія значно скоротити видатки на озброєння в умовах мирного співіснування. виявилось, проте, що проведення оборонної реформи -- це непростий крок, що потребує суттєвих витрат. Крім того, невдовзі НАТО і країни-партнери зіткнулися з новими проблемами у галузі безпеки і були змушені адаптувати свої збройні сили до змінених умов, що, безперечно, мало свої економічні наслідки.

Країни -- члени НАТО поступово скорочували кількість своїх військовослужбовців, військової техніки та військових баз, а також реформували свої збройні сили, щоб вони краще відповідали потребам оборони сьогодення. Багато країн-партнерів лише зараз розпочинають цей довгий і важкий процес, і в них часто не вистачає необхідних ресурсів і досвіду. Вони мають розв'язати непросту проблему реструктуризації та перепідготовки військових сил, які раніше були частиною мілітаризованого середовища, проте тепер стали непотрібні як з точки зору матеріального утримання, так і з точки зору демократичних змін, що відбулися. У процесі реструктуризації збройних сил ключовим пріоритетом стає розробка можливостей ефективного участі в урегулюванні криз та миротворчих операціях в євроатлантичному регіоні. Іншим дуже важливим аспектом проведення оборонної реформи стає забезпечення відповідного управління її наслідками.

Одним із найважливіших компонентів програми "Партнерство заради миру" став Процес планування і оцінки сил (ППОС, див. стор. 11), в якому визначаються цілі та механізми аналізу, підкріплені двосторонніми програмами, розробленими між НАТО та окремими країнами-партнерами. Це дає змогу країнам -- членам НАТО та західноєвропейським партнерам ділитися досвідом і допомагати розв'язувати концептуальні та практичні проблеми проведення оборонної реформи.

Проведення комплексної оборонної реформи

Побудова дієвих інституцій

Фундаментом гарантування стабільності в євроатлантичному регіоні та важливою складовою міжнародної співпраці у галузі безпеки стають ефективні та дієві державні оборонні інституції під демократичним цивільним контролем. З урахуванням цього, у червні 2004 року на саміті в Стамбулі було започатковано новий План дій партнерства з розбудови оборонних інституцій, підписаний главами держав та урядів країн Ради євроатлантичного партнерства.

Цей механізм також спрямовано на підтримку зусиль країн-партнерів щодо започаткування і проведення реформ і реструктуризації оборонних інституцій у відповідності до внутрішніх цілей і виконання міжнародних зобов'язань. Цим механізмом визначено спільні цілі роботи партнерства у цій сфері, заохочується обмін відповідним досвідом, а також конкретизуються і спрямовуються двосторонні програми допомоги у галузі безпеки і оборони.

До цілей Плану дій входять: ефективні і прозорі механізми демократичного контролю оборонної діяльності, участь цивільних у розробці політики оборони і безпеки, ефективний і прозорий юридичний та законодавчий нагляд за оборонною сферою, глибока оцінка ризиків у галузі безпеки та національних оборонних потреб паралельно з розвитком та підтриманням економічно необтяжливих та оперативно сумісних ресурсів, оптимізація управління міністерствами оборони та іншими агенціями, що мають у своєму складі військові структури, відповідність міжнародним нормам і практикам у галузі оборони, зокрема, експортного контролю, ефективні та прозорі процедури фінансування, планування і розподілу ресурсів у галузі оборони, ефективне управління витратами на оборону, а також соціально-економічні наслідки реструктуризації системи оборони, ефективні та прозорі структури управління кадрами в збройних силах, ефективна міжнародна співпраця та добросусідські відносини з питань оборони та безпеки.

Впровадження Плану дій вимагатиме максимального застосування існуючих інструментів і механізмів у рамках Ради євроатлантичного партнерства і ПЗМ. Процес планування і оцінки сил ПЗМ слугуватиме основним інструментом виконання завдань Плану дій і буде відповідно адаптований. Для його ефективного впровадження необхідно досягти спільного розуміння стандартів і концепцій, що належать до питань оборони, управління оборонними структурами і проведення оборонної реформи. Досягнення такої “концептуальної” оперативної сумісності потребує значного інвестування ресурсів в освіту та посилення зусиль з обміну відповідними знаннями і досвідом між союзниками і партнерами.

Відносини з Україною

Програма співпраці НАТО з Україною у галузі оборонної реформи є найбільш широкомасштабною, ніж з будь-якою іншою країною-партнером. На прикладі України можна пересвідчитись, яке широке коло заходів співпраці НАТО пропонує країнам-партнерам.

Коли у 1991 році Україна оголосила незалежність, їй у спадок лишилася значна частка військової структури і збройних сил колишнього Радянського Союзу. Україна звернулася до НАТО з проханням допомогти перетворити успадковані нею з часів холодної війни збройні сили на невеликі за чисельністю, сучасні та дієві сили, здатні відповідати новим вимогам у галузі безпеки, а також забезпечити обрану Україною роль активного учасника гарантування безпеки і стабільності на європейському континенті. Пріоритетами НАТО в наданні такої допомоги є посилення

демократичного і цивільного контролю за збройними силами України та покращання рівня їх оперативної сумісності з силами НАТО.

Після приєднання у 1994 році до програми “Партнерство заради миру” обсяг контактів і співробітництва між Україною і НАТО значно збільшився, що дозволило Україні обмінятися досвідом та отримати практичну допомогу з боку Альянсу. Співпраця набула ще більш інтенсивного характеру після підписання у 1997 році Хартії про Особливе партнерство між НАТО та Україною. Через рік було утворено Спільну робочу групу з оборонної реформи, яка мала сприяти консультаціям і практичній співпраці у галузі реформування структур безпеки та оборони. У квітні 1999 року у Києві було відкрито Офіс зв'язку НАТО для сприяння оборонним реформам країни.

Участь у програмі “Партнерство заради миру” допомагає Україні у проведенні оборонної реформи та сприяє підвищенню рівня оперативної сумісності. Особливо важливим є механізм Процесу планування і оцінки сил ПЗМ, адже він допомагає визначити ключові вимоги щодо цілей оборонного планування. Найважливішим елементом було надання технічної допомоги та консультацій при здійсненні оборонного огляду, що допомогло Україні скласти дорожню карту проведення оборонної реформи. Оборонний огляд є складним, об'єктивним аналітичним процесом, мета якого полягає у визначенні оборонних потреб країни відповідно до її національної політики у галузі безпеки, забезпеченні балансу між оборонними потребами та наявними ресурсами і виробленні пропозицій щодо сил і ресурсів у такий спосіб, щоб забезпечити найефективніше використання коштів

> Голова Військового комітету НАТО (у центрі) під час візиту в Україну у лютому 2004 року, присвяченого аналізу військової співпраці та оборонної реформи.

платників податків. Результатом оборонного огляду є розробка концептуальної схеми проведення подальшої реформи, яка, зрозуміло, потребуватиме значних зусиль протягом тривалого періоду.

Іншими ключовими факторами співробітництва були допомога Україні у розробці нової концепції безпеки та військової доктрини, у забезпеченні більш ефективного і прозорого формування оборонного бюджету, а також розвитку цивільно-військових відносин, включаючи збільшення ролі цивільних в оборонних структурах України. Зусилля України, спрямовані на реструктуризацію та перебудову своїх збройних сил, було також підтримано наданням дорадчої допомоги у скороченні Збройних сил, конверсії військових об'єктів та переході до професійної армії, а також щодо створення Сил швидкого реагування. Втім співпраця не обмежується лише Збройними силами або Міністерством оборони, а також охоплює прикордонні та внутрішні війська.

Освіта та підготовка є основними складовими процесу оборонної реформи. Старші офіцери Збройних сил України регулярно навчаються на курсах для країн-партнерів в Оборонному коледжі НАТО в Римі, Італія, а також в школі НАТО в Обераммергау, Німеччина. Військовослужбовці також отримують практичний досвід взаємодії з військами НАТО та інших країн-партнерів, беручи участь у різноманітних військових навчаннях.

Щоб допомогти Україні подолати негативні наслідки оборонної реформи, НАТО профінансувала та разом з Національним координаційним центром соціальної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, провела мовні курси та курси з менеджменту для звільнених українських офіцерів. Крім того, окремі країни -- члени Альянсу надають допомогу у проведенні проектів демілітаризації через механізм Цільового фонду ПЗМ (див. стор. 28).

Управління наслідками оборонної реформи

Від самого початку втілення оборонної реформи дуже важливо передбачити адекватні кроки з управління її наслідками та пом'якшення можливих негативних побічних явищ. Військовослужбовцям, які втрачають роботу, має бути надано допомогу в адаптації до цивільного життя. Закриття військових баз може мати серйозні наслідки для місцевих громад та економіки, тому необхідно передбачити плани

розвитку таких територій. Запаси надлишкових або застарілих озброєнь та боєприпасів можуть бути серйозною загрозою безпеці та навколишньому середовищу, тому необхідно провести їх безпечне знищення.

НАТО започаткувала відповідні ініціативи щодо надання дорадчої допомоги країнам-партнерам та проведення експертної оцінки цих питань. НАТО здатна забезпечити лише обмежене фінансування проектів і програм, але йде невпинний пошук додаткових можливостей фінансування шляхом співробітництва та обміну інформацією з іншими міжнародними агентствами та неурядовими організаціями, а також з тими країнами, які прагнуть надати допомогу на двосторонній основі.

Перепідготовка військових

Після закінчення холодної війни у країнах-партнерах було звільнено понад п'ять мільйонів військовослужбовців. Існує нагальна потреба надати їм можливість пройти перепідготовку та працевлаштуватися на новому місці. На початку 2000 року НАТО запропонувала країнам-партнерам свою допомогу у проведенні перепідготовки військовослужбовців і полегшенні процесу їх інтеграції до цивільного життя.

Було утворено групу експертів НАТО для надання дорадчої допомоги національним урядам, а також для проведення аналізу та розробки рекомендацій щодо політики і програм перепідготовки особового складу. Зокрема, військовослужбовцям, які очікували звільнення, надавалися практичні поради як скоріше знайти роботу або започаткувати власний бізнес, як пройти навчання на мовних курсах, а також створювались центри перепідготовки кадрів.

У Південно-Східній Європі, де до 2010 року планується закриття близько 3000 військових об'єктів і баз та відбудеться звільнення понад 175 000 військовослужбовців, є велика зацікавленість національних урядів у проведенні таких програм. Румунія та Болгарія -- на той час країни-партнери -- стали першими, хто отримав таку допомогу: станом на початок 2004 року близько 20 000 військовослужбовців з кожної країни взяли участь у програмах перепідготовки кадрів. Можливості співпраці з НАТО в цій сфері зараз вивчають Албанія, колишня Югославська Республіка Македонія*, Сербія та Чорногорія. Крім того, НАТО підтримує ініціативи з перепідготовки військових кадрів у Росії та в Україні.

Підтримка звільнених військових

Центр Росія -- НАТО із працевлаштування демобілізованих військовослужбовців, який працює з березня 2002 року, допомагає вирішувати соціальні питання, що супроводжують кількісне зменшення російських збройних сил шляхом надання допомоги звільненим військовослужбовцям по всій території Росії в питаннях перепідготовки та повернення до цивільного життя. У 2003 році розташований у Москві Центр розширив сферу своєї діяльності по регіонах, відкривши свої представництва в Ярославлі, Санкт-Петербурзі, Читі, Пермі, Калінінграді та Ростові-на-Дону.

З веб-сторінок Центру можна отримати практичну інформацію з питань проведення перепідготовки та наявних вакансій, а також поради щодо відкриття малого бізнесу. Центр також пропонує організацію прямих навчальних курсів, здійснює підготовку фахівців з питань соціальної адаптації та організує конференції для обміну інформацією з цих питань. Вже протягом перших 18 місяців свого існування Центр провів навчання 210 спеціалістів, які зараз допомагають демобілізованим військовослужбовцям адаптуватися до цивільного життя, та розпочав навчання близько 200 слухачів на комп'ютерних курсах, а також на курсах менеджменту та бухгалтерського обліку.

Конверсія військових баз

За ініціативи НАТО щодо проведення конверсії військових об'єктів у Південно-Східній Європі, експертна група НАТО надає дорадчу і консультативну допомогу національним урядам з визначення нових продуктивних можливостей використання військових баз, що мають бути передані для цивільного використання. Ця ініціатива також спрямована на розвиток регіональної співпраці та обмін інформацією між країнами, що беруть участь у цій ініціативі, серед яких є декілька країн-партнерів та два нових члени НАТО: Албанія, Болгарія, Хорватія, Молдова, Румунія, Сербія та Чорногорія, колишня Югославська Республіка Македонія*.

Декілька пілотних проектів допомагають розробити стратегічні підходи до закриття військових баз і перепланування об'єктів. Ключовими пріоритетами є забезпечення відновлення навколишнього середовища, допомога у створенні нових робочих місць, диверсифікація місцевої економіки в регіонах, де основним місцем працевлаштування слугували військові бази. Деякі бази переобладнають для їх подальшого цивільного використання, наприклад, як селищ міського типу, освітніх закладів, центрів охорони здоров'я, пенітенціарних закладів, або парків і зон охорони й збереження дикої природи тощо.

Знищення мін, боєприпасів та озброєнь

Цільовий фонд ПЗМ (див. *вріз на стор. 28*) допомагає країнам-партнерам проводити безпечне знищення запасів надлишкових протипіхотних мін, боєприпасів, стрілецької зброї та легкого озброєння. З кожною конкретною країною розробляється індивідуальний проект щодо проведення безпечного процесу утилізації зброї відповідно до стандартів охорони навколишнього середовища та інших міжнародних вимог. Всюди, де це можливо, проекти передбачають використання саме місцевих ресурсів і об'єктів для зменшення витрат, а також для навчання місцевого населення засобам безпечної утилізації зброї, для створення нових робочих місць та набуття нових професійних навичок.

Завдяки таким проектам на початку 2005 року було успішно знищено близько 1,6 мільйона протипіхотних мін в Албанії, 12 000 фугасних мін і 7000 тонн надлишкової зброї та ракетного палива в Молдові, 400 000 протипіхотних мін було знищено в Україні, 1200 фугасних мін знищено в Таджикистані, понад 300 ракет було ліквідовано в Грузії. У майбутньому планується провести проекти з демілітаризації в Албанії, Азербайджані, Білорусі, Сербії та Чорногорії і Україні.

ЦІЛЬОВІ ФОНДИ ПАРТНЕРСТВА ЗАРАДИ МИРУ

Політику Цільових фондів ПЗМ було започатковано у вересні 2000 року як механізм допомоги країнам-партнерам у проведенні безпечного знищення арсеналів протипіхотних мін. У такий спосіб Цільові фонди мали підтримувати зусилля країн, які підписали Оттавську конвенцію про заборону використання, накопичення, виробництва і передачі протипіхотних мін та їх знищення.

Після успішного проведення декількох проектів зі знищення мін, функції Фонду було розширено з метою включення інших демілітаризаційних проектів, спрямованих на знищення боєприпасів і стрілецької та легкої зброї. Нещодавно до додаткових функцій Фонду було включено підтримку країн-партнерів щодо управління наслідками оборонної реформи через проведення таких ініціатив, як перепідготовка кадрів і конверсія військових баз. Були також створені Цільові фонди для допомоги країнам Середземноморського діалогу.

Згідно з правилами Фонду, країни -- члени НАТО разом з країнами-партнерами визначають та виконують конкретні проекти. У кожному окремому випадку НАТО або країна-партнер виступає з ініціативою фінансування та розвитку проектної пропозиції, а також визначає потенційних учасників проекту. Країна-партнер, яка безпосередньо отримує результати від проведення проекту, також має брати активну участь у підготовці проекту та надає йому максимальну підтримку відповідно до наявних ресурсів. Експерти НАТО надають пораду допомогу і спрямовують проведення робіт.

Фінансування проектів здійснюється країнами-членами або країнами-партнерами НАТО на добровільній основі. Також є можливість робити внески обладнанням або у негрошовій формі. У багатьох випадках Агенція НАТО з матеріально-технічного постачання в Люксембурзі виступає виконавчим органом при проведенні проектів і відповідає за його технічні та фінансові складові.

Докладніше: www.nato.int/pfp/trust-fund.htm

Знищення застарілих ракет

У рамках проведення проекту Цільового фонду ПЗМ, завершеного на початку 2005 року, в Грузії було здійснено безпечне знищення близько 300 старих зенітних ракет. Ракети, що зберігалися в Понічалі та Чаладіді, було демонтовано, боєголовки знято, а потім ракети перевезено до іншого місця, де і було знищено контрольованим вибухом.

Завдяки проекту було суттєво посилено рівень безпеки у регіонах, де зберігалися ракети, а також попереджено можливе забруднення навколишнього середовища.

Готовність до реагування на катастрофи

Природні або техногенні катастрофи можуть статися будь-де та будь-коли і тому необхідно бути завжди готовими до них та їх наслідків.

Великомасштабні надзвичайні стани цивільного характеру також можуть стати потенційними джерелами загрози безпеці та стабільності. Хоча кожна країна сама несе відповідальність за подолання наслідків надзвичайних ситуацій, що сталися на її території, а також за надання допомоги жертвам таких катастроф, масштаби та тривалість надзвичайних ситуацій можуть виходити за рамки можливостей однієї країни, що постраждала, а наслідки цих катастроф можуть виходити далеко за межі національних кордонів окремих країн. Тому міжнародна співпраця у подоланні наслідків надзвичайних ситуацій та підвищення рівня готовності до них мають величезне значення.

Країни НАТО роками співпрацювали в галузі підготовки до будь-яких надзвичайних обставин та належного реагування на них, що визначається в НАТО як “планування на випадок надзвичайних ситуацій”. У 1990-х роках цю практику було також поширено на країни-партнери, і зараз це найбільший невійськовий компонент програми ПЗМ. На основі пропозиції, що надійшла від Росії, у 1998 році було сформовано Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (ЄАЦКРК) з метою координування зусиль країн Ради євроатлантичного партнерства у подоланні наслідків катастроф в євроатлантичній зоні.

> Співробітники Комітету Червоного півмісяця беруть участь у навчаннях Партнерства заради миру.

Сприяння ефективній координації зусиль

Для ефективного подолання наслідків катастроф необхідно забезпечити координацію зусиль у застосуванні транспортних засобів, медичних служб, засобів комунікації, ресурсів у галузі подолання наслідків катастроф та інших цивільних ресурсів. Усі країни повинні мати узгоджені національні плани дій в надзвичайних обставинах. Однак з огляду на те, що певні надзвичайні ситуації виходять за межі національних кордонів окремих країн і тому реагувати на них потрібно у спільний організований спосіб, необхідно забезпечити належний рівень надання міжнародної допомоги, співробітництва та планування зусиль на міжнародному рівні.

Співробітництво між НАТО та країнами-партнерами у плануванні на випадок надзвичайних станів включає проведення таких заходів, як семінари, робочі зустрічі, навчання та курси, у яких беруть участь представники військових та цивільних структур місцевого, регіонального та національного підпорядкування. Важливими учасниками подібних акцій виступають інші міжнародні організації, наприклад, Представництво ООН з координації гуманітарних справ та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародне агентство з атомної енергетики (МАГАТЕ) та Європейський Союз, а також неурядові організації з надання гуманітарної допомоги.

Завдяки розробці Плану дій в надзвичайних ситуаціях, наявності відповідних процедур та необхідного обладнання, а також проведення спільного навчання і тренування, НАТО і країни-партнери змогли ефективно координувати свої зусилля з надання допомоги у подоланні наслідків декількох природних катастроф через посередництво Євроатлантичного центру координації реагування на катастрофи. Це мало місце під час подолання наслідків повеней в Албанії, Азербайджані, Чеській Республіці, Угорщині, Румунії та Україні, наслідків землетрусів у Туреччині, лісових пожеж у колишній Югославській Республіці Македонія* та Португалії, надзвичайних погодних умов у Молдові та Україні.

Допомога у ліквідації наслідків повені

У минулому столітті західні регіони України пережили 13 значних повеней. НАТО та країни-партнери допомагали Україні долати наслідки серйозних повеней у 1995 і 1998 та 2001 роках.

З 1997 року, в рамках Меморандуму про взаєморозуміння щодо планування на випадок надзвичайних ситуацій та підготовки до катастроф, було здійснено широкомасштабну програму співробітництва в цій сфері для надання прямої практичної допомоги постраждалим районам в Україні. Основним завданням було надання допомоги західним регіонам України, які часто потерпають від повеней, поліпшити готовність до дій в умовах подібних стихійних лих, а також ефективного подолання їх наслідків. Навчання, проведені в рамках програми ПЗМ, зокрема ті, що проводились у Закарпатті у вересні 2000 року, допомогли перевірити дієвість таких процедур подолання наслідків катастроф, а саме: проведення повітряної розвідки, евакуації потерпілих, застосування обладнання для очищення води. Крім того, завершений у 2001 році пілотний проект за участю майже 40 експертів з питань подолання наслідків повеней та надзвичайних ситуацій з 12 країн, дозволив розробити практичні рекомендації щодо ефективного оповіщення та ліквідації наслідків повеней у басейні ріки Тиси.

ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ЦЕНТР КООРДИНАЦІЇ РЕАГУВАННЯ НА КАТАСТРОФИ

У червні 1998 року на пропозицію Росії у штаб-квартирі НАТО був створений Євroatлантичний центр координації реагування на катастрофи (ЄАЦКРК). Центр працює цілодобово і координує обмін інформацією та взаємодію між НАТО і країнами-партнерами у разі катастрофи в євроатлантичному регіоні. Центр також організує масштабні навчання у галузі планування на випадок надзвичайних станів, під час яких відпрацьовується реагування на природні та техногенні катастрофи, а також подолання наслідків можливих терористичних актів із застосуванням хімічної, біологічної і радіологічної зброї та речовин.

Центр тісно співпрацює з міжнародними організаціями, що відіграють ключову роль у реагуванні та ліквідації наслідків катастроф міжнародного масштабу, а саме: Відділом ООН з питань координації гуманітарних справ та Організацією із заборони хімічної зброї тощо.

Всі країни закликаються до розробки двосторонніх або багатосторонніх домовленостей щодо врегулювання таких питань як, наприклад, правила видачі віз, процедури перетину кордонів, домовленості щодо транзиту, митне оформлення, статус особового складу. Подібні заходи допомагають уникнути бюрократичних перешкод під час транспортування вантажів та бригад з надання допомоги безпосередньо на місце катастрофи. Також було вжито заходів щодо забезпечення негайного залучення Євroatлантичного підрозділу реагування на катастрофи, до якого входять різні національні групи, які країни готові підготувати у найкоротший термін у разі катастрофи.

Докладніше: www.nato.int/eadrcc/home.htm

Допомога біженцям

Хоча з самого початку ЄАЦКРК було сформовано для реагування на природні та техногенні катастрофи, вперше він був задіяний для допомоги в організації розташування біженців під час гуманітарної кризи в Косові у 1998 році, яка викликала велике занепокоєння міжнародного співтовариства. Наприкінці року відкритий конфлікт між сербськими військовими та поліцейськими силами і косовськими албанцями призвів до загибелі багатьох етнічних албанців, а майже 300 000 були змушені залишити свої домівки.

ЄАЦКРК розпочав свою активну діяльність відразу після утворення на початку червня 1998 року, коли Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) звернулося до нього по допомогу у транспортуванні 165 тонн терміново необхідних вантажів для біженців в Албанії. Протягом наступних декількох місяців, в умовах посилення кризи, було встановлено ефективну основу для плідної співпраці між Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців та ЄАЦКРК. Представники ЄАЦКРК також здійснили кілька поїздок в регіон, щоб безпосередньо ознайомитися з ситуацією. Це створило підґрунтя для інтенсифікації та розширення участі в наданні допомоги біженцям, особливо під час ескалації кризи навесні 1999 року після завдання повітряних ударів силами Альянсу та примусового вигнання сербськими силами сотень тисяч етнічних албанців з їхніх домівок.

Центр координував обмін інформацією між країнами Ради євроатлантичного партнерства та допомагав координувати зусилля у відповідь на запити про допомогу. Близько 20 000 осіб отримали допомогу у вигляді медикаментів та обладнання, взуття та одягу, наметів та телекомунікаційного оснащення. ЄАЦКРК також сприяв наданню допомоги цьому регіону з боку країн, що не є партнерами, зокрема, Ізраїлю, який надав повністю укомплектований польовий шпиталь, а також Об'єднаними Арабськими Еміратами, які допомагали у відбудові аеродрому Кукес у північно-східній Албанії.

> Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи був залучений до операцій з полегшення становища біженців під час косовської кризи.

Для доставки та розподілу допомоги були забезпечені літаки, гелікоптери, вантажні бригади та консультації фахівців з питань матеріально-технічного забезпечення. ЄАЦКРК також відіграв значну роль у координуванні пріоритетних гуманітарних рейсів, організувавши взаємодію між найбільшими організаціями з управління повітряним рухом та вироблення ними відповідних процедур, а також призначивши спеціалістів з питань управління повітряним рухом до Центру управління повітряним рухом при ООН.

ЄАЦКРК також брав участь у переговорах між НАТО та іншими організаціями, під час яких він представляв інтереси і визначав та пояснював конкретні проблеми двох країн, що найбільше постраждали внаслідок кризи, а саме, Албанії та колишньої Югославської Республіки Македонія*. Однією з таких проблем була потреба негайно встановити механізми, які дозволили б провести евакуацію людей в треті країни, тобто, встановити "запобіжний клапан" в умовах посилення кризи біженців.

Готовність до терористичних нападів

Події 11 вересня 2001 року наголосили на необхідності термінового посилення спільної готовності до можливих терористичних нападів проти цивільного населення із застосуванням хімічної, біологічної, радіологічної або ядерної зброї (ХБРЯЗ). План дій Партнерства проти тероризму (див. стор. 15) закликає до обміну відповідною інформацією та участі у плануванні на випадок надзвичайних ситуацій з метою оцінки ризиків та зменшення вразливості цивільного населення перед терористичними діями та зброєю масового знищення.

Було узгоджено План дій в межах планування на випадок надзвичайних ситуацій, який повинен допомагати національним урядам підняти рівень цивільної оборони у разі можливих терористичних нападів із застосуванням ХБРЯЗ. НАТО та країни-партнери вже здійснили "інвентаризацію" наявних засобів, що можуть бути використані національними урядами у разі здійснення на них терористичного нападу. До таких заходів належить: надання медичної допомоги та проведення радіологічної розвідки, розгортання лабораторій, що проводять визначення рівня забрудненості територій, здійснення повітряної медичної евакуації. Створюються запаси найбільш критичних продуктів та ресурсів, що можуть стати у нагоді. Продовжується робота з покращання процедур перетину кордонів у разі

необхідності якомога більш оперативного реагування на надзвичайні стани.

Визначаються мінімальні вимоги щодо стандартів підготовки, планування та оснащення. У рамках програми ПЗМ регулярно проводяться навчання для забезпечення скоординованої взаємодії у разі здійснення терористичного нападу та під час подолання його наслідків. Зокрема, передбачається поліпшення рівня оперативної сумісності різних бригад, що надають швидку медичну та невідкладну допомогу, а також проведення знезараження та очищення територій. Ще одним питанням, що продовжує вивчатися, є інформування населення в умовах таких надзвичайних ситуацій, пов'язаних з важким стресом.

“Брудна бомба” -- навчання

У жовтні 2003 року у Пітешті, Румунія, (яка на той час була країною-партнером) пройшли навчання, в яких відпрацьовувались заходи міжнародного реагування на терористичний напад із застосуванням “брудної бомби” (радіологічного розпилюного засобу). У цих навчаннях взяли участь майже 1300 румунських рятівників та 350 міжнародних представників.

Безпека, наука та довкілля

Дві окремі програми НАТО надають можливості науковцям та експертам з країн-членів НАТО та країн-партнерів проводити регулярне обговорення проблем, що викликають їх спільне занепокоєння. Співробітництво взагалі притаманне науковим спільнотам і є необхідною умовою наукового прогресу. Створено у такий спосіб контакти також виконують політичну мету, сприяючи взаєморозумінню та довірі між академічними громадами, що представляють різні культури і традиції.

Програма Наукового комітету НАТО “Безпека через науку” має на меті сприяти безпеці, стабільності та солідарності між країнами шляхом використання наукових досягнень для вирішення різних проблем. Програма спрямована на розвиток співробітництва, започаткування контактів та створення необхідних ресурсів для взаємодії між науковцями з країн НАТО, країн-партнерів та країн Середземноморського діалогу. Програма “Безпека через науку” насамперед підтримує дослідження з питань, що стосуються захисту від тероризму або інших загроз безпеці. Ще однією метою програми є сприяння обміну та передачі технологій для допомоги країнам-партнерам у вирішенні їх пріоритетних завдань.

Програма Комітету з проблем сучасного суспільства розглядає проблеми навколишнього середовища та суспільства, об'єднуючи національні агенції для співпраці у рамках коротко- та довгострокових проектів у цій галузі. Ця програма є унікальним форумом для обміну знаннями і досвідом з технічних, наукових та політичних аспектів соціальних та природничих питань між представниками країн-партнерів та країн-членів НАТО як цивільними, так і військовими. Діяльність Комітету визначається ключовими питаннями в галузі безпеки.

Застосування досягнень науки для безпеки

Захист від тероризму

Боротьба з тероризмом стала ключовим пріоритетом для членів Альянсу та країн-партнерів. НАТО підтримує наукові дослідження з розробки ефективних методів виявлення хімічних, біологічних, радіологічних чи ядерних видів зброї і речовин та покращання рівня фізичного захисту від них. Проводяться також дослідження, спрямовані на здійснення безпечної утилізації такої зброї, проведення знезараження та медичних заходів захисту, зокрема, використання хімічної технології та вакцинації.

Організуються семінари та конференції, які мають на меті залучити науковців до спільної роботи з таких питань, як зменшення вразливості критичної інфраструктури (включаючи системи енергозабезпечення, комунікації, транспорту та життєзабезпечення), захист від екологічного та кібернетичного тероризму, посилення захисту кордонів, боротьба з контрабандою, розробка ефективніших систем виявлення вибухових речовин.

Питання більш широкого характеру, такі як розуміння джерел виникнення тероризму, соціальних і психологічних наслідків тероризму, питання посилення протидії населення загрозам тероризму також вивчаються з метою розробки рекомендацій щодо формування відповідної політики.

Протидія іншим загрозам безпеці

Серед інших потенційних, хоч і не таких очевидних, загроз безпеці та стабільності є занепад навколишнього середовища, наприклад, поширення пустель, ерозія земель або забруднення водних шляхів загального використання, а також брак невідновлюваних ресурсів, що можуть призвести до виникнення регіональних або прикордонних конфліктів. Вирішення таких проблем часто вимагає не лише наукових технологій, “ноу-хау”, а і багатосторонніх дій. З цією метою НАТО підтримує проекти та дослідження, спрямовані на

використання найкращих сучасних наукових розробок та залучення основних країн, яких зачіпає дана проблема.

Світ став би безпечнішим, якби можна було прогнозувати природні катастрофи, зменшувати їх наслідки або, що навіть краще, взагалі уникати їх. Ці питання становлять ключовий інтерес для багатьох країн-партнерів. НАТО здійснює низку проектів, спрямованих на зменшення руйнівного впливу сильних землетрусів з метою скорочення кількості загиблих, завданих матеріальних збитків, порушення загального економічного та соціального ладу. У рамках таких проектів розглядається можливість посилення стійкості будівель у разі землетрусів, або, наприклад, здійснюється збір даних про сейсмологічні та геологічні характеристики регіону для укладання карт сейсмічної небезпеки, котрі при плануванні міст допомагали б вирішувати, які саме будинки можна безпечно будувати в сейсмонебезпечних регіонах. Також забезпечується підтримка проектів розробки систем раннього попередження та систем управління повенями.

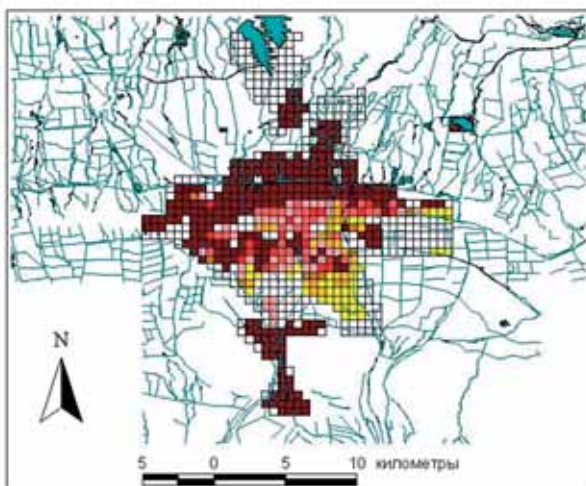
Сучасне суспільство значною мірою залежить від постачання безпечних харчових продуктів або надійних засобів передачі інформації, отже, ці питання можна вважати ключовими для подальших досліджень у галузі підвищення рівня безпеки сучасного суспільства.

ДОВКІЛЛЯ ТА БЕЗПЕКА

Міжнародний характер проблем навколишнього середовища призвів до того, що світова спільнота почала більш активно здійснювати проекти, спрямовані не лише на подальший розвиток соціальної та економічної сфери, а також на сприяння безпеці та стабільності. Такі проекти проводяться в рамках програми Комітету з проблем сучасного суспільства та є важливою складовою програми “Безпека через науку”.

Значним кроком на шляху поєднання питань навколишнього середовища та безпеки і стабільності було започаткування у 2002 році спільної ініціативи “З охорони навколишнього середовища і безпеки” під егідою Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Програми ООН із захисту довкілля та Програми розвитку ООН. Основну увагу у рамках Ініціативи приділено найбільш вразливим регіонам Балкан, Кавказу та Центральної Азії.

Оскільки програми “Безпека через науку” і Комітету з проблем сучасного суспільства спрямовані на сприяння безпеці через розвиток співробітництва наукового і природоохоронного характеру з науковцями країн-партнерів зазначених регіонів, вони стали частиною ініціативи “З охорони навколишнього середовища і безпеки”. Заходи у рамках цієї програми узгоджуються, а інформація про роботу та її результати поширюється серед відповідних агенцій цих регіонів. У свою чергу, це сприяє більшій дієвості спільних заходів.

Ушкодження житлових будинків у Бішкеку, спричинені сейсмічною діяльністю

Допомога у разі землетрусів

Землетруси становлять значну загрозу густонаселеним регіонам Центральної Азії. У рамках проекту, що фінансується НАТО, фахівці з питань землетрусів з Туреччини

допомагають своїм узбецьким та киргизьким колегам розробити карти небезпечних районів у столицях -- Ташкенті та Бішкеку. Такі карти допоможуть фахівцям з планування міст у прийнятті рішень щодо будівництва нових споруд та укріплення вже існуючих.

Налагодження контактів

Для того щоб дізнаватися про останні події та розробки, вчені потребують надійного доступу до інформації. Проте не всі громади учених і науковців можуть ще похвалитися приходом нової інформаційної доби або можливостями використання мережі Інтернет. Загальновідомо, що відсутність монополії на інформацію є основною передумовою демократії та процвітання демократичного суспільства.

Для того щоб допомогти виправити ситуацію, що склалася, у рамках Програми НАТО з розвитку цивільної науки кілька наукових та освітянських колективів в країнах-партнерах були забезпечені необхідною інфраструктурою для доступу в Інтернет.

У великих містах було створено системи, що покращують академічним громадам у східних регіонах Росії та України доступ до Інтернету, а також були розроблені національні мережі в Молдові, Румунії та колишній Югославській Республіці Македонія*. Найбільшим і найамбітнішим проектом став фінансований НАТО проект "Віртуального шовкового шляху", який забезпечує академічній громаді Південного Кавказу та Центральної Азії доступ до Інтернету через супутниковий зв'язок.

"Віртуальний шовковий шлях"

Проект "Віртуального шовкового шляху" було започатковано у жовтні 2001 року (його назва пов'язана з Великим шовковим шляхом, що поєднував Європу та Далекий Схід і сприяв обміну товарами, знаннями та ідеями). У рамках проекту забезпечується доступ до Інтернету академічним

та науковим громадам восьми країн-партнерів Південного Кавказу та Центральної Азії: Вірменії, Азербайджану, Грузії, Казахстану, Киргизької Республіки, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану, а в 2004 році до цього проекту приєднався Афганістан.

За допомогою цього проекту рентабельні з точки зору економічної ефективності найсучасніші розробки у галузі супутникових технологій сприяли приєднанню науковців і вчених країн -- учасниць проекту до мережі Інтернет через супутниковий промінь. Грант НАТО був використаний для виділення необхідного діапазону і встановлення десятих супутникових антен у країнах -- учасницях проекту. Інші спонсори проекту надали необхідне обладнання. Протягом чотирьох років було інвестовано 3,5 мільйона доларів США, і це стало найбільшим проектом НАТО в рамках Програми розвитку цивільної науки.

Справжня культура євроатлантичної безпеки

Розвиток нових підходів Альянсу до поглиблення партнерства виявився дуже успішним у зміні стратегічного середовища на усьому євроатлантичному просторі. Шляхом сприяння політичному діалогу та військовій оперативній сумісності партнерство допомагає будувати справжню культуру євроатлантичної безпеки, а саме, прагнення співпрацювати з метою спільного розв'язання серйозних завдань безпеки як всередині, так і за межами євроатлантичної співдружності націй.

Завдяки практичному співробітництву, спрямованому на підготовку до спільних дій військових сил союзників та країн-партнерів, військовослужбовці з країн НАТО та країн-партнерів служать пліч-о-пліч на Балканах та в Афганістані. Крім цього, партнерство надає системну підтримку союзникам і країнам-партнерам у спільній протидії загрозам тероризму та вирішенні таких ключових проблем, як розповсюдження зброї масового знищення.

Шляхом стимулювання та поширення оборонної реформи у країнах-партнерах партнерство сприяє також демократичним перетворенням. Воно допомагає розвивати сучасніші, ефективніші та демократично підзвітні збройні сили та інші оборонні інституції. Крім того, партнерство допомагає країнам здійснювати управління соціальними та матеріальними наслідками проведення оборонних реформ.

Населення країн -- членів НАТО та країн-партнерів отримують також прямі переваги від практичного співробітництва з широкого спектра питань, зокрема, готовності до подолання наслідків катастроф стихійного або іншого характеру, а також співпраці у науковій сфері та із захисту навколишнього середовища.

Завдяки партнерству вже 10 країн змогли підготуватися до членства в Альянсі, і двері НАТО залишаються відкритими для нових членів. Крім цього, партнерство є унікальною можливістю для західноєвропейських країн, які не приєдналися до будь-яких блоків і які не прагнуть членства в Альянсі, зробити свої відповідні внески до забезпечення

євроатлантичної безпеки, не завдаючи при цьому шкоди своїм принципам зовнішньої політики та політики у сфері безпеки.

Проблеми, що постають перед системою євроатлантичної безпеки, постійно змінюються. Нові загрози, включаючи тероризм та наявність проблемних країн, спричинені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, також мають транснаціональний характер. Хоча загрози стабільності походять, в основному, зі стратегічно важливого регіону Балкан, останні події в Афганістані продемонстрували, що нові загрози нашій спільній безпеці можуть виникати і з регіону на периферії євроатлантичної зони. Тому зміцнення міжнародної стабільності та безпеки ще більше залежать, з одного боку, від проведення внутрішніх реформ, а з іншого -- від розширення масштабів міжнародного співробітництва. Сприяння ефективній безпеці неможливе в умовах відсутності фундаментальних демократичних доктрин та інституцій. В обох цих питаннях євроатлантичному партнерству належить ключова роль.

В умовах дедалі тіснішого співробітництва союзників та країн-партнерів покращується їх спроможність розв'язувати спільні проблеми і спільно створювати надійну систему безпеки для прийдешніх поколінь, засновану на взаєморозумінні та співробітництві.

“Сьогодні, коли ми святкуємо десяту річницю програми, варто подивитися назад і оцінити наші успіхи. Євроатлантичне партнерство стало каталізатором внутрішніх змін та розвитку міжнародного співробітництва у галузі безпеки в історично безпрецедентних масштабах. НАТО завжди була рушійною силою цього процесу. Партнерство поступово зайняло центральне місце в діяльності НАТО. Партнерство служило країнам-членам Альянсу. Воно служило нашим партнерам. Воно сприяло демократії та миру”.

Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер,
промова перед Радою євроатлантичного партнерства 14 січня 2004 року
з нагоди 10-ї річниці програми “Партнерство заради миру”.

NATO Public Diplomacy Division / Division Diplomatie publique de l'OTAN
1110 Brussels, Belgium / 1110 Bruxelles, Belgique
Web site : www.nato.int
Site web : www.otan.nato.int
E-mail / Courriel : natodoc@hq.nato.int

© NATO / OTAN 2005

Дану брошуру передбачено перекласти
усіма мовами країн НАТО та країн-партнерів.
З питань наявності звертайтеся, будь ласка,
до веб-сторінки: www.nato.int/docu/pub-form.htm
або до Відділу розповсюдження:

NATO Public Diplomacy Division – Distribution Unit
Division Diplomatie publique de l'OTAN – Unité de diffusion
1110 Brussels, Belgium / 1110 Bruxelles, Belgique
Tel. : +32 2 707 5009
Fax : +32 2 707 1252
E-mail / Courriel : distribution@hq.nato.int